

ניטור רמת האלימות בבת-י- הספר על-פי דיווחי מורים:

נתונים מתוך סקרי ניטור אלימות תשע"ה, תשע"א ותשס"ט

דיווח בחלוקה לשלבי חינוך ומגזרי שפה

נובמבר 2016

ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה

בית אבגד, ז'בוטינסקי 5, רמת גן, 5252006 • טל': 03-5205555, פקס: 03-5205509

דוא"ל: rama@education.gov.il - אתר: <http://rama.education.gov.il>

תוכן עניינים

3	1. כללי ומטרה
3	2. שיטה
5	3. ממצאים
5	3.1 קורבנות לאלימות
9	3.2 תחושת מוגנות בבית הספר
11	3.3 אלימות בבית הספר
14	3.4 חומרת בעיית האלימות בבית הספר
16	3.5 מניעת אלימות בבית הספר
16	3.5.1 תחושת מסוגלות המורים בהתמודדות עם אלימות
18	3.5.2 מאמצי המורים למניעת אלימות בבית הספר
20	3.5.3 יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות
22	4. סיכום כללי

1. כללי ומטרה

בשנת תשע"ה העבירה ראמ"ה שאלונים לניטור אלימות בקרב מדגם ארצי מייצג של מורים בבתי ספר יסודיים, בחטיבות ביניים (להלן חט"ב) ובחטיבות עליונות (להלן חט"ע). שאלונים אלו הועברו בעבר גם בשנים תשס"ט ותשע"א. השאלונים התמקדו בתופעות של אלימות בבית הספר בקרב תלמידים ומורים.

להלן פירוט הנושאים המרכזיים שעליהם דיווחו המורים:

- **קורבנות לאלימות פיזית** (מתונה וקשה), לאלימות באמצעות תקשורת דיגיטלית, לאלימות מילולית, לאלימות מינית, לאלימות מצד הורים, לונדליזם ולגניבות בבית הספר.
  - **תחושת המוגנות** של המורים בבית הספר הן מבחינה פיזית והן באשר לרכושם האישי.
  - **אלימות בבית הספר:** הערכה כללית של היקף המעשים האלימים של תלמידים או של אנשי צוות בבית הספר – כלפי תלמידים וכלפי הצוות (לאו דווקא אירועים שקשורים למורה המדווח).
  - **חומרת בעיית האלימות:** הערכה של מידת החומרה של הבעיה בבית הספר – בין התלמידים, של התלמידים כלפי המורים ושל המורים כלפי התלמידים.
  - **תחושות המסוגלות של המורים להתמודד** ביעילות עם אלימות בבית הספר.
  - **מאמצי המורים למניעת אלימות בבית הספר,** כולל יכולת המורים לטפל בבעיית האלימות ולעזור לתלמידים שנפגעים מאלימות.
  - **יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות,** כגון גיבוי מצד הנהלת בית הספר ומתן תמיכה והדרכה למורים בהתמודדות עם אלימות.
- נתוני השאלונים מספקים מידע המבוסס על דיווחי מורים, על מנת לזהות מגמות של שינוי ברמת האלימות במערכת החינוך, לטובת תהליכי קבלת החלטות בנושא.
- במקביל לממצאים המוצגים בדוח זה הנוגעים לדיווחי מורים, הועברו שאלונים למדגם ארצי מייצג של תלמידים. ממצאים מתוך דיווחי התלמידים פורסמו בדוח נפרד¹.

2. שיטה

אוכלוסיית המחקר: מורים בכיתות ד'-י"א בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית בישראל.

דגימה: בשיטת דגימת אשכולות דו שלבית בתוך שכבות (stratified two-stage cluster sampling), כך שבכל שכבת דגימה נדגמו בתי ספר, ובכל בית ספר שנכלל במדגם נדגמו באופן מקרי שני מורים מכל שכבה. החלוקה לפי שלב חינוך התבצעה לפי דרגות-כיתה ולא לפי המבנה הארגוני בכל בית ספר. כך, כיתות ד', ה', ו' נכללו בבתי-הספר היסודיים, כיתות ז', ח', ט' נכללו בשכבת חטיבות הביניים (גם אם היו בפועל בבתי ספר יסודיים, או אם כיתות ט' השתייכו לתיכונים ארבע-שנתיים) וכיתות י', י"א נכללו בשכבת החטיבות העליונות.

¹ ראו באתר ראמ"ה: http://cms.education.gov.il/educationcms/units/rama/haarachatprojectim/nitur_alimut.htm

מספר משיבים: בתשע"ה מילאו את השאלונים 1,913 מורים: 738 מורים מבתי ספר דוברי עברית ו-1,175 מורים מבתי ספר דוברי ערבית; 796 מבתי ספר יסודיים, 719 מחטיבות ביניים ו-398 מחטיבות עליונות. המורים הגיעו מ-415 בתי ספר. שיעור ההשבה עמד על 70% מכלל המורים שעלו במדגם, על 62% בקרב בתי ספר דוברי עברית² ועל 76% בקרב בתי ספר דוברי ערבית. טעות הדגימה המרבית היא 2% לכל כיוון. בלוח 1 להלן מפורט מספר המורים המשיבים על השאלונים לפי מגזר שפה ושלב חינוך בשנת תשע"ה ובהשוואה לשנים הקודמות: תשס"ט ותשע"א.

לוח 1: מספר המורים המשיבים על השאלונים לפי מגזר שפה ושלב חינוך בשנת תשע"ה ובשנים

הקודמות

משיבים	שלב חינוך	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
כלל המורים	יסודי	962	954	796
	חט"ב	816	705	719
	חט"ע	525	489	398
דוברי עברית	יסודי	395	381	254
	חט"ב	417	315	291
	חט"ע	237	205	193
דוברי ערבית	יסודי	567	573	542
	חט"ב	399	390	428
	חט"ע	288	278	205

אופן איסוף הנתונים: שאלוני "נייר ועיפרון" למילוי עצמי, בשפות עברית וערבית לבתי ספר דוברי עברית ודוברי ערבית בהתאמה. לבקשת מינהל החינוך הדתי, חלק מההיגדים בשאלונים שהועברו לבתי-ספר בפיקוח ממלכתי-דתי נוסחו באופן מעודן יותר (לדוגמה: "הערות לא צנועות" במקום "הערות מיניות").

ניתוח: בלוחות 2 עד 15 שיוצגו בהמשך מפורטים דיווחי המורים על ההיגדים שהוצגו בפניהם. הנתונים מוצגים באחוזים, בחלוקה לפי שלבי החינוך שהמורים מלמדים בהם (יסודי, חט"ב וחט"ע) וכן בחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית לעומת בתי ספר דוברי ערבית).

עבור שלושה נושאים – **תחושת מוגנות בבית הספר, מאמצי המורים למניעת אלימות בבית הספר ויישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות** – חושבו מדדים מסכמים, המורכבים מכמה היגדים. המורים התבקשו להשיב באיזו מידה הם מסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד, על סולם בן חמש רמות, הנע מ"מאוד לא מסכים" ועד "מסכים מאוד". לצורכי הדיווח על הממצאים, סווגו המשיבים אשר ציינו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם ("מסכים" או "מסכים מאוד") כמסכימים עם ההיגד. המדד המסכם חושב כממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים השונים והוא נע בין 0 ל-100. יתר הנושאים נבדקו באמצעות היגדים בודדים, ללא מדד מסכם. אופן קידוד ההיגדים יפורט בפרק הממצאים בעבור כל נושא בנפרד.

² יש לציין כי בין תשע"א לתשע"ה חלה ירידה של כעשרה אחוזים בשיעורי המשיבים על הסקר. עיקר הבעיה בשיעורי ההשבה נרשמה בבתי ספר מהפיקוח הממלכתי-דתי: בשנה"ל תשע"ה 49% בלבד מהמורים בפיקוח זה השיבו על הסקר. זאת למרות שינויים בנוסח של חלק מההיגדים שהוכנסו על פי בקשת מינהל החינוך הדתי ולמרות מאמצים מרוכזים שעשתה ראמ"ה לאסוף את הנתונים בפיקוח זה. יש לציין כי המשך המגמה של חוסר שיתוף פעולה מצד מורים מהפיקוח הממלכתי-דתי במענה על הסקר עלולה לפגוע ביכולת של ראמ"ה להציג תמונת מצב מהימנה ומייצגת של רמת האלימות שמורים במערכת חשופים אליה.

3. ממצאים

בפרק זה יוצגו הממצאים הנוגעים לנושאים המרכזיים שנבחנו, המוזכרים בהקדמה. הממצאים יוצגו בחלוקה לשלבי חינוך – יסודי, חט"ב וחט"ע – היות שיש הבדלים משמעותיים בהערכות לפי שלבי החינוך השונים וברלוונטיות של פרמטרים שונים לשלבי חינוך אלה. תחילה יוצגו הממצאים בעבור המורים בכלל בתי הספר ולאחר מכן לפי מגזר שפה: בחלוקה למורים בבתי ספר דוברי עברית ולמורים בבתי ספר דוברי ערבית. בהתאם לחלוקה לשלבי חינוך ולמגזר שפה תוצג בעבור כל נושא תמצית הממצאים בשנת תשע"ה ובהשוואה לנתוני תשס"ט ותשע"א. כמו כן, יוצגו לוחות המפרטים את הממצאים בתשע"ה ובשנים הקודמות, לפי שלב חינוך ולאחר מכן לפי שלב חינוך ומגזר שפה.

3.1. קורבנות לאלימות

בפרק זה יוצגו דיווחי מורים על מקרים שבהם הם ראו עצמם קורבנות לאלימות פיזית או מילולית, מצד תלמידים או מצד הורים.

המורים התבקשו לדווח באיזו שכיחות היו קורבן לאלימות בחודש שקדם למילוי השאלון. בנוגע לכל היגד התבקש המורה לבחור מתוך שלוש אפשרויות תשובה: 1- "לא קרה בחודש האחרון"; 2- "קרה פעם או פעמיים בחודש האחרון"; 3- "קרה שלוש פעמים או יותר בחודש האחרון". לצורכי הדיווח על הממצאים סווגו המשיבים שצינו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (2 או 3) כמדווחים על האירוע, ושיעורם מוצג בלוחות שבתת-פרק זה.

בלוח 2 יוצגו נתונים עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך.

תמצית הממצאים בלוח 2 שלהלן:

בתשע"ה, בדומה לנתונים שנאספו בשנים הקודמות, שיעורי המורים המדווחים על **קורבנות לאלימות** בחודש שקדם להעברת השאלונים נמוכים למדי במרבית הנושאים: אחוזים בודדים (0% עד 3%) מדווחים על איומים, מכות ודחיפות, גניבות, פגיעה ברכוש וכדומה. אחוזים מעט גבוהים יותר מדווחים על **אלימות מילולית מצד הורים** (4% עד 6%). שיעורי המדווחים על **אלימות מילולית מצד תלמידים** הם הגבוהים ביותר (9% עד 18%); בתשע"ה שיעור המדווחים בקרב מורים ביסודי (14%) גבוה יותר מאשר בחט"ע (9%) ונמוך יותר מאשר בחט"ב (18%).

בשנת תשע"ה, אפשר להבחין בשיעורי מדווחים מעט גבוהים יותר ביסודי מאשר בחט"ב ובחט"ע בהיגד **"תלמיד נתן לך דחיפה או מכה בכוונה"** (3% לעומת 0%-1% בהתאמה) ובהיגד **"הורה קילל, או ניסה להעליב או להשפיל אותך"** (6% ביסודי לעומת 4% בחט"ב ובחט"ע). לעומת זאת, שיעור המדווחים בחט"ע גבוה מעט יותר מאשר ביסודי ובחט"ב בהיגד **"תלמיד הטריד אותך באינטרנט (למשל בדואר האלקטרוני, או ברשתות חברתיות כגון וואטסאפ, פייסבוק וכד')"** (3% לעומת 1%-0% בהתאמה).

בין השנים תשס"ט לתשע"ה, שיעור המדווחים בחט"ע כי **תלמיד קילל או העליב אותם** ירד באופן ניכר (-10%), כך שבתשע"ה הוא הנמוך ביותר מבין שלבי החינוך. מלבד זאת, לא נרשמו הבדלים של ממש בין נתוני השנים.

לוח 2: דיווחי המורים על קורבנות לאלימות בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי שלב חינוך (שיעורי המדווחים כי המקרה קרה פעם אחת או יותר בחודש האחרון)

היגד	שלב חינוך	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
תלמיד קילל או העליב אותך	יסודי	14%	13%	14%
	חט"ב	19%	16%	18%
	חט"ע	19%	20%	9%
תלמיד איים שיפגע בך	יסודי	2%	1%	2%
	חט"ב	4%	3%	3%
	חט"ע	4%	3%	2%
תלמיד נתן לך דחיפה או מכה בכוונה	יסודי	2%	1%	3%
	חט"ב	1%	1%	0%
	חט"ע	1%	1%	1%
קיבלת בעיטה או אגרוף מתלמיד שרצה לפגוע בך	יסודי	1%	0%	2%
	חט"ב	1%	0%	0%
	חט"ע	0%	0%	1%
תלמיד איים עלייך בסכין או באולר	יסודי	0%	0%	0%
	חט"ב	0%	0%	0%
	חט"ע	0%	1%	1%
תלמידים גנבו לך דברים אישיים או ציוד	יסודי	3%	1%	1%
	חט"ב	2%	1%	1%
	חט"ע	1%	1%	2%
תלמידים פגעו ברכוש שלך בכוונה (כגון פגיעה במכונתית או בתיק הפרטי שלך)	יסודי	2%	1%	1%
	חט"ב	4%	1%	2%
	חט"ע	3%	2%	1%
תלמיד הפיץ באינטרנט או בטלפון הסלולרי צילום שלך, במטרה לפגוע בך	יסודי	0%	0%	1%
	חט"ב	0%	0%	1%
	חט"ע	0%	2%	2%
תלמיד הטריד אותך באינטרנט (למשל בדואר האלקטרוני, או ברשתות חברתיות כגון וואטסאפ, פייסבוק וכד')	יסודי	1%	0%	1%
	חט"ב	0%	0%	0%
	חט"ע	1%	2%	3%
תלמיד או תלמידה העירו כלפיך הערות מיניות פוגעות, או עשו כלפיך תנועות מיניות מגונות	יסודי	1%	1%	1%
	חט"ב	2%	2%	2%
	חט"ע	3%	1%	1%
הורה קילל, או ניסה להעליב או להשפיל אותך	יסודי	3%	8%	6%
	חט"ב	5%	6%	4%
	חט"ע	6%	4%	4%
הורה איים שייפגע בך	יסודי	2%	3%	3%
	חט"ב	2%	2%	2%
	חט"ע	2%	2%	1%
הורה נתן לך דחיפה או מכה	יסודי	0%	0%	0%
	חט"ב	0%	0%	0%
	חט"ע	0%	0%	1%

דיווחי המורים על קורבנות לאלימות הוצגו לעיל עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך. נוסף על חלוקה זו, בלוח 3 יוצגו הנתונים גם בחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית לעומת בתי ספר דוברי ערבית).

תמצית הממצאים בלוח 3 שלהלן:

באופן כללי, וכפי שצוין לעיל בהסתכלות על נתוני כלל המורים, בתשע"ה שיעורי המדווחים על **קורבנות לאלימות** נמוכים למדי במרבית הנושאים (0% עד 6%), גם בחלוקה לפי מגזר שפה. דיווחים על **קורבנות לקללות ולעלבונות** שכיחים יותר בקרב מורים ביסודי ובחט"ב בבתי ספר דוברי עברית מאשר בבתי ספר דוברי ערבית, ואילו דיווחים על **קורבנות לאיומים מצד תלמידים ולפגיעה ברכושם של המורים** שכיחים יותר בקרב מורים בחט"ב בבתי ספר דוברי ערבית, פירוט להלן.

בתשע"ה, בכל אחד משלבי החינוך, שיעורי המורים המדווחים כי **תלמיד קילל או העליב אותם** בבתי ספר דוברי עברית גבוהים יותר מאשר בבתי ספר דוברי ערבית. פער זה קטן יותר ככל ששלב החינוך גבוה יותר. בניגוד לבתי ספר דוברי ערבית, בבתי ספר דוברי עברית שיעור המדווחים בחט"ע (10%) נמוך באופן ניכר משיעורי המדווחים ביסודי (18%) ובחט"ב (21%). בין השנים תשס"ט לתשע"ה חלה ירידה ניכרת בשיעור המדווחים בחטיבות עליונות דוברות ערבית (-11%). ירידה זו נובעת משינוי שחל בין השנים תשע"א לתשע"ה.

בתשע"ה, בחטיבות הביניים, שיעורי המורים המדווחים על **איום בפגיעה מצד תלמידים ועל פגיעה של תלמידים ברכוש המורים** בקרב דוברי ערבית (6%-5% בהתאמה) גבוהים יותר מאשר בקרב דוברי עברית (1%-0% בהתאמה). כמו כן, בקרב דוברי ערבית שיעורי הדיווח בחט"ב בשני הנושאים גבוהים לעומת שיעורי הדיווח ביסודי (3%-2% בהתאמה) ובחט"ע (2%-1% בהתאמה). בין השנים תשס"ט לתשע"ה ניכרת ירידה (-6%) בדיווחים על **פגיעה ברכוש** בחט"ב בבתי ספר דוברות ערבית, כך שהפער בין מגזרי השפה בקרב מורים בחט"ב מצטמצם. יש להמשיך ולעקוב אם מגמת צמצום הפערים בין מגזרי השפה נמשכת.

שיעורי המורים המדווחים כי **הורה קילל, או ניסה להעליב או להשפיל אותם** בקרב דוברי עברית ביסודי ובחט"ב (7%-5% בהתאמה) גבוהים יותר מאשר בקרב דוברי ערבית (3%-2% בהתאמה).

לוח 3: דיווחי המורים על קורבנות לאלימות בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי מגזר שפה ושלב
 חינוך (שיעורי המדווחים כי המקרה קרה פעם אחת או יותר בחודש האחרון)

היגד	שלב חינוך	עברית			ערבית		
		תשס"ט	תשע"א	תשע"ה	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
תלמיד קילל או העליב אותך	יסודי	17%	15%	18%	6%	9%	6%
	חט"ב	21%	19%	21%	13%	10%	11%
	חט"ע	21%	23%	10%	10%	10%	8%
תלמיד איים שיפגע בך	יסודי	2%	1%	1%	3%	2%	3%
	חט"ב	2%	3%	1%	7%	3%	6%
	חט"ע	3%	2%	2%	7%	6%	2%
תלמיד נתן לך דחיפה או מכה בכוונה	יסודי	2%	1%	4%	2%	1%	2%
	חט"ב	1%	1%	0%	2%	2%	1%
	חט"ע	0%	1%	1%	2%	3%	2%
קיבלת בעיטה או אגרוף מתלמיד שרצה לפגוע בך	יסודי	0%	0%	3%	1%	0%	1%
	חט"ב	0%	0%	0%	1%	1%	0%
	חט"ע	0%	0%	1%	0%	0%	1%
תלמיד איים עלייך בסכין או באולר	יסודי	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	חט"ב	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	חט"ע	0%	1%	1%	1%	0%	0%
תלמידים גנבו לך דברים אישיים או ציוד	יסודי	3%	1%	1%	2%	1%	1%
	חט"ב	1%	1%	1%	3%	2%	1%
	חט"ע	1%	0%	2%	3%	5%	2%
תלמידים פגעו ברכוש שלך בכוונה (כגון פגיעה במכונת או בתיק הפרטי שלך)	יסודי	1%	1%	0%	6%	3%	2%
	חט"ב	1%	0%	0%	11%	4%	5%
	חט"ע	1%	1%	1%	8%	5%	1%
תלמיד הפיץ באינטרנט או בטלפון הסלולרי צילום שלך, במטרה לפגוע בך	יסודי	0%	0%	1%	0%	0%	0%
	חט"ב	0%	0%	0%	1%	1%	1%
	חט"ע	0%	2%	3%	1%	2%	1%
תלמיד הטריד אותך באינטרנט (למשל בדואר האלקטרוני, או ברשתות חברתיות כגון וואטסאפ, פייסבוק וכד')	יסודי	1%	0%	1%	0%	0%	1%
	חט"ב	0%	0%	0%	2%	1%	1%
	חט"ע	1%	2%	2%	2%	2%	3%
תלמיד או תלמידה העירו כלפיך הערות מיניות פוגעות, או עשו כלפיך תנועות מיניות מגונות	יסודי	1%	1%	2%	1%	0%	1%
	חט"ב	3%	2%	2%	1%	1%	1%
	חט"ע	4%	0%	2%	2%	2%	1%
הורה קילל, או ניסה להעליב או להשפיל אותך	יסודי	2%	10%	7%	5%	5%	3%
	חט"ב	6%	7%	5%	3%	3%	2%
	חט"ע	6%	4%	4%	3%	4%	3%
הורה איים שייפגע בך	יסודי	2%	3%	3%	3%	1%	2%
	חט"ב	2%	2%	2%	1%	2%	2%
	חט"ע	2%	2%	1%	3%	3%	0%
הורה נתן לך דחיפה או מכה	יסודי	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	חט"ב	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	חט"ע	0%	0%	1%	0%	1%	0%

3.2 תחושת מוגנות בבית הספר

בהמשך לדיווחים על המקרים שבהם מורים ראו עצמם קורבנות לאלימות פיזית או מילולית, מצד התלמידים ומצד ההורים, שהוצגו בתת הפרק הקודם, תת-פרק זה יעסוק בתחושת המוגנות של המורים בבית הספר, הן מבחינה פיזית והן באשר לרכושם האישי.

המדד המסכם: תחושת מוגנות בבית הספר. ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם:

"אני מרגיש בטוח ומוגן בבית הספר".

"אני לא חושש שבבית הספר יפגעו ברכוש שלי".*

"אני לא חושש שבבית הספר יפגעו בי פיזית".*

* היגדים אלה נוסחו מחדש לצורך הדיווח, כך שערך גבוה יותר משקף תחושת מוגנות גבוהה יותר בבית הספר. הנוסח המקורי של שני ההיגדים בשאלון (על פי הסדר בטבלה): "אני חושש שבבית הספר יפגעו ברכוש שלי"; "אני חושש שבבית הספר יפגעו בי פיזית".

להסגר כיצד חושב המדד המסכם – ר' פרק ההקדמה

בלוח 4 יוצגו נתונים עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך.

תמצית הממצאים בלוח 4 שלהלן:

בתשע"ה, למעלה מ-85% מהמורים (86% עד 89%) מדווחים על רמה גבוהה של תחושת מוגנות בבית הספר. בין השנים תשס"ט לתשע"ה, ניכרת מגמת עלייה בשיעורי המדווחים (+3% ביסודי; +6% בחט"ב; +7% בחט"ע). עם זאת, העלייה נובעת ברובה משינוי שחל בין השנים תשס"ט לתשע"ה (ופחות משינוי שחל בין תשע"ה לתשע"ה).

לוח 4: דיווחי המורים על תחושת מוגנות בבית הספר בשנים תשס"ט, תשע"ה ותשע"ה – לפי שלב

חינוך (ממוצע שיעורי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם)

מדד מסכם	שלב חינוך	תשס"ט	תשע"ה	תשע"ה
תחושת מוגנות בבית הספר	יסודי	86%	88%	89%
	חט"ב	80%	85%	86%
	חט"ע	81%	85%	88%

דיווחי המורים על תחושת מוגנות בבית הספר הוצגו לעיל עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך. נוסף על חלוקה זו, בלוח 5 יוצגו הנתונים גם בחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית לעומת בתי ספר דוברי ערבית).

תמצית הממצאים בלוח 5 שלהלן:

באופן כללי, וכפי שצוין לעיל בהסתכלות על נתוני כלל המורים, בתשע"ה שיעורי המדווחים על תחושת מוגנות בבית הספר גבוהים למדי (81% עד 90% בתופעות השונות), גם בחלוקה לפי מגזר שפה. בתשע"ה, שיעורי המורים המדווחים על תחושת מוגנות בבית הספר בקרב דוברי עברית (88% עד 90%) גבוהים יותר מאשר בקרב דוברי ערבית (81% עד 88%), בעיקר בחט"ב ובחט"ע. בקרב דוברי ערבית, שיעור המדווחים ביסודי (88%) גבוה יותר משיעורי הדיווח בחט"ב (81%) ובחט"ע (83%).

שיעורי המדווחים על תחושת מוגנות בבית הספר עלו בין השנים תשס"ט לתשע"ה בשני מגזרי השפה. העלייה ניכרת בקרב דוברי ערבית (+8% עד +10%) מעט יותר מאשר בקרב דוברי עברית (+6%). בבתי ספר יסודיים דוברי עברית נרשמה יציבות בין השנים תשס"ט לתשע"ה, אך יש לזכור ששיעור המדווחים היה מלכתחילה גבוה בתשס"ט (89%).

לוח 5: דיווחי המורים על תחושת מוגנות בבית הספר בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי מגזר שפה ושלב חינוך (ממוצע שיעורי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם)

ערבית			ערבית			שלב חינוך	מדד מסכם
תשע"ה	תשע"א	תשס"ט	תשע"ה	תשע"א	תשס"ט		
88%	86%	80%	90%	89%	89%	תחושת מוגנות בבית הספר	
81%	83%	71%	88%	86%	83%		
83%	81%	75%	89%	86%	83%		

3.3. אלימות בבית הספר

המורים התבקשו להשיב באיזו שכיחות קורים מקרי אלימות בבית הספר, על סולם בן חמש רמות, הנע מ"קורה מעט מאוד או כלל לא קורה" ועד "קורה הרבה מאוד". לצורכי הדיווח על הממצאים, סווגו המשיבים אשר ציינו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם ("קורה די הרבה" או "קורה הרבה מאוד") כמדווחים על התרחשות מקרה האלימות בבית הספר, ושיעורם מוצג בלוחות שבתת-פרק זה. יש לציין כי מדובר על אירועי אלימות שהתרחשו בבית הספר ולא דווקא קרו למורה עצמו.

בלוח 6 יוצגו נתונים עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך.

תמצית הממצאים בלוח 6 שלהלן:

בתשע"ה, שיעורי המדווחים על תופעות שונות של אלימות בבית הספר נמוכים למדי (0% עד 8% בתופעות השונות). בחלק מהתופעות נרשמו ירידות ניכרות בהשוואה לנתונים שנאספו בשנים הקודמות, פירוט להלן. כמוזכר לעיל, מדובר על אירועי אלימות שהתרחשו בבית הספר ולא דווקא קרו למורה עצמו.

בתשע"ה, שיעורי המורים המדווחים על **ונדליזם של תלמידים** בחט"ב (6%) ובחט"ע (7%) גבוהים יותר מאשר ביסודי (3%). שיעורי המורים המדווחים על **השתתפות של תלמידים בקטטות** ביסודי (8%) ובחט"ב (7%) גבוהים יותר מאשר בחט"ע (2%).

בין השנים תשס"ט לתשע"ה, חלה ירידה בחט"ב ובחט"ע בדיווחי המורים על התופעות הבאות: **ונדליזם** (-10% בחט"ב; -7% בחט"ע); **גניבות** (-4% בחט"ב; -6% בחט"ע); **השתתפות תלמידים בקטטות** (-6% בחט"ב; -5% בחט"ע); **פעילות של כנופיות** (-3% בחט"ב; -4% בחט"ע); **בריונות תלמידים** (-6% בחט"ב ובחט"ע). במרבית המקרים, למעט השתתפות תלמידים בקטטות, לא חלה ירידה דומה בין השנים ביסודי, ככל הנראה מכיוון ששיעור המדווחים היה מלכתחילה נמוך יחסית בתשס"ט.

לוח 6: דיווחי המורים על אלימות בבית הספר בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי שלב חינוך (שיעורי המדווחים כי מקרה האלימות "קורה די הרבה" או "קורה הרבה מאוד")

היגד	שלב חינוך	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
תלמידי בית הספר שוברים דברים ומשחיתים את רכוש בית הספר (ונדליזם)	יסודי	3%	2%	3%
	חט"ב	16%	12%	6%
	חט"ע	14%	15%	7%
תלמידים גונבים דברים מתלמידים אחרים או מסגל בית הספר	יסודי	2%	1%	2%
	חט"ב	6%	4%	2%
	חט"ע	6%	5%	0%
בבית הספר שלי תלמידים מתחילים מכות ומשתתפים בקטטות	יסודי	12%	6%	8%
	חט"ב	13%	7%	7%
	חט"ע	7%	3%	2%
בבית הספר פועלות חבורות של ילדים המתנהגים באלימות, מציקים ופוגעים בילדים אחרים ("כנופיות")	יסודי	2%	1%	2%
	חט"ב	5%	4%	2%
	חט"ע	5%	1%	1%
תלמידים מאיימים על מורים או פוגעים בהם	יסודי	1%	0%	1%
	חט"ב	2%	1%	1%
	חט"ע	1%	2%	1%
תלמידים מאיימים ומתנהגים בבריונות	יסודי	3%	3%	2%
	חט"ב	8%	6%	2%
	חט"ע	7%	4%	1%
מורים או אנשי צוות אחרים משפילים תלמידים במילים, מקללים אותם, מעליבים או לועגים להם	יסודי	1%	0%	1%
	חט"ב	1%	1%	1%
	חט"ע	2%	1%	1%
מורים או אנשי צוות אחרים פוגעים פיזית בתלמידים (נותנים סטירות, צביטות, דחיפות, וכד')	יסודי	0%	0%	0%
	חט"ב	0%	0%	0%
	חט"ע	0%	0%	0%

דיווחי המורים על אלימות בבית הספר הוצגו לעיל עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך. נוסף על חלוקה זו, בלוח 7 יוצגו הנתונים גם בחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית לעומת בתי ספר דוברי ערבית).

תמצית הממצאים בלוח 7 שלהלן:

באופן כללי, וכפי שצוין לעיל בהסתכלות על נתוני כלל המורים, בתשע"ה שיעורי המדווחים על תופעות שונות של אלימות בבית הספר נמוכים למדי (0% עד 10% בתופעות השונות), גם בחלוקה לפי מגזר שפה. שיעורי המורים המדווחים על **השתתפות תלמידים בקטטות** בקרב דוברי ערבית ביסודי ובחט"ב (10%) גבוהים יותר מאשר בקרב דוברי עברית (7% ו-5% בהתאמה). כמו כן, שיעורי המורים המדווחים על **פעילות כנופיות תלמידים בבית הספר** בקרב דוברי ערבית בחט"ב ובחט"ע (4% ו-3% בהתאמה) גבוהים יותר מאשר בקרב דוברי עברית (1% ו-0% בהתאמה).

ככלל, בין השנים תשס"ט לתשע"ה, נרשמו ירידות חדות בכמה היבטים של אלימות (ונדליזם, השתתפות בקטטות, פעילות של כנופיות ובריונות תלמידים) בקרב דוברי ערבית יותר מאשר בקרב דוברי עברית. יש לציין כי בקרב דוברי עברית שיעורי המדווחים בתשס"ט היו מלכתחילה נמוכים לעומת דוברי ערבית. יש להמשיך לעקוב אם מגמת צמצום הפערים בין שני מגזרי השפה נמשכת. ראוי לסייג שבקרב דוברי עברית ביסודי חלה עלייה קלה (+2%) בשיעורי המדווחים על ונדליזם בין השנים תשס"ט לבין תשע"ה. בשאר היבטים לא נרשמה ירידה חדה. ייתכן שהסיבה לכך היא שיעורי המדווחים הנמוכים יחסית מלכתחילה. בקרב דוברי ערבית, הירידות נובעות מהשינויים שחלו בין השנים תשס"ט לתשע"א, ובדיווחים על השתתפות בקטטות אף חלה עלייה בין השנים תשע"א לתשע"ה ביסודי ובחט"ב (+4% ו-3% בהתאמה). בקרב דוברי עברית, הירידות נובעות בחלקן משינויים בין השנים תשס"ט ותשע"א (לדוגמה, השתתפות בקטטות) ובחלקן משינויים בין השנים תשע"א לתשע"ה (לדוגמה, ונדליזם בחט"ב וחט"ע).

לוח 7: דיווחי המורים על אלימות בבית הספר בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי מגזר שפה ושלב

חינוך (שיעורי המדווחים כי מקרה האלימות "קורה די הרבה" או "קורה הרבה מאוד")

היגד	שלב חינוך	עברית			ערבית		
		תשס"ט	תשע"א	תשע"ה	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
תלמידי בית הספר שוברים דברים ומשחיתים את רכוש בית הספר (ונדליזם)	יסודי	1%	1%	3%	6%	3%	3%
	חט"ב	15%	13%	6%	18%	9%	8%
	חט"ע	12%	16%	7%	20%	11%	9%
תלמידים גונבים דברים מתלמידים אחרים או מסגל בית הספר	יסודי	1%	1%	2%	5%	1%	1%
	חט"ב	6%	5%	2%	5%	3%	2%
	חט"ע	7%	6%	0%	3%	2%	0%
בבית הספר שלי תלמידים מתחילים מכות ומשתתפים בקטטות	יסודי	9%	6%	7%	20%	6%	10%
	חט"ב	10%	7%	5%	22%	7%	10%
	חט"ע	5%	3%	2%	12%	2%	2%
בבית הספר פועלות חבורות של ילדים המתנהגים באלימות, מציקים ופוגעים בילדים אחרים ("כנופיות")	יסודי	1%	1%	1%	6%	3%	2%
	חט"ב	4%	4%	1%	9%	5%	4%
	חט"ע	3%	1%	0%	9%	1%	3%
תלמידים מאיימים על מורים או פוגעים בהם	יסודי	1%	0%	1%	1%	1%	0%
	חט"ב	1%	1%	1%	3%	2%	1%
	חט"ע	1%	2%	1%	3%	1%	1%
תלמידים מאיימים ומתנהגים בבריונות	יסודי	3%	4%	3%	4%	2%	1%
	חט"ב	7%	8%	2%	12%	3%	3%
	חט"ע	7%	4%	1%	10%	3%	2%
מורים או אנשי צוות אחרים משפילים תלמידים במילים, מקללים אותם, מעליבים או לועגים להם	יסודי	1%	0%	1%	2%	1%	1%
	חט"ב	0%	0%	0%	3%	2%	2%
	חט"ע	1%	1%	1%	2%	1%	2%
מורים או אנשי צוות אחרים פוגעים פיזית בתלמידים (נותנים סטירות, צביטות, דחיפות, וכד')	יסודי	0%	0%	0%	1%	0%	0%
	חט"ב	0%	0%	0%	2%	1%	0%
	חט"ע	0%	0%	0%	1%	0%	0%

3.4. להמשיך חומרת בעיית האלימות בבית הספר

המורים התבקשו להעריך באיזו מידה בעיית האלימות היא בעיה חמורה בבית ספרם, על סולם בן חמש רמות, הנע מ"בעיה קטנה מאוד או בכלל לא בעיה" ועד "בעיה גדולה מאוד". לצורכי הדיווח על הממצאים, סווגו המשיבים אשר ציינו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם ("בעיה גדולה" או "בעיה גדולה מאוד") כמדווחים על התרחשות מקרה האלימות בבית הספר, ושיעורם מוצג בלוחות שבתת-פרק זה.

בלוח 8 יוצגו נתונים עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך.

תמצית הממצאים בלוח 8 שלהלן:

בתשע"ה, בדומה לנתונים שנאספו בשנים הקודמות, שיעורי המורים המדווחים כי **בעיית האלימות של תלמידים כלפי מורים** היא בעיה גדולה (2% עד 3%) נמוכים יותר משיעורי המורים המדווחים כי בעיית האלימות **בין תלמידים** היא בעיה גדולה (3% עד 8%) וגבוהים מעט יותר משיעורי המורים המדווחים כי בעיית האלימות של **מורים כלפי תלמידים** היא בעיה גדולה (1%).

בתשע"ה, שיעור המדווחים כי **בעיית האלימות בין תלמידים** היא בעיה גדולה ביסודי (8%) גבוה יותר מאשר בחט"ב (5%) ובחט"ע (3%). בין השנים תשס"ט לתשע"ה, חלה ירידה בשיעור המדווחים כי בעיית האלימות בין תלמידים היא בעיה גדולה, בחט"ב (-7%) ובחט"ע (-4%).

לוח 8: דיווחי המורים על חומרת בעיית האלימות בבית הספר בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי שלב חינוך

היגד	שלב חינוך	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
בבית הספר שלך בעיית האלימות בין תלמידים היא בעיה גדולה או גדולה מאוד	יסודי	9%	4%	8%
	חט"ב	12%	9%	5%
	חט"ע	7%	5%	3%
בבית הספר שלך בעיית האלימות של תלמידים כלפי מורים היא בעיה גדולה או גדולה מאוד	יסודי	2%	2%	2%
	חט"ב	3%	3%	3%
	חט"ע	4%	3%	2%
בבית הספר שלך בעיית האלימות של מורים כלפי תלמידים היא בעיה גדולה או גדולה מאוד	יסודי	1%	1%	1%
	חט"ב	1%	1%	1%
	חט"ע	2%	1%	1%

דיווחי המורים על חומרת בעיית האלימות בבית הספר הוצגו לעיל עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך. נוסף על חלוקה זו, בלוח 9 יוצגו הנתונים גם בחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית לעומת בתי ספר דוברי ערבית).

תמצית הממצאים בלוח 9 שלהלן:

באופן כללי, וכפי שצוין לעיל בהסתכלות על נתוני כלל המורים, שיעורי המדווחים כי **בעיית האלימות בין תלמידים** היא בעיה גדולה הם הגבוהים ביותר, גם בחלוקה לפי מגזר שפה. בתשע"ה, בדומה לשנים הקודמות, שיעורי המורים המדווחים כי **בעיית האלימות בבית הספר היא בעיה גדולה** בבתי ספר דוברי ערבית גבוהים יותר מאשר בבתי ספר דוברי עברית. בתשע"ה תופעה זו בולטת בעיקר בדיווחים על **אלימות בין תלמידים** בחט"ב (12% בקרב דוברי ערבית לעומת 1% בקרב דוברי עברית). נוסף על כך, שיעורי המדווחים על חומרת בעיית האלימות של **מורים כלפי תלמידים** בקרב דוברי ערבית הם 0% בכל שלבי החינוך, לעומת 4% עד 5% בקרב דוברי ערבית.

בקרב דוברי ערבית, חלה בין תשס"ט לתשע"א ירידה בכל שלבי החינוך בשיעורי המורים המדווחים כי **בעיית האלימות בין תלמידים** היא בעיה גדולה (-10% עד -12%), אך בין תשע"א לתשע"ה ניכרת עלייה ביסודי (+5%) ובחט"ב (+4%) ויציבות בחט"ע. בקרב דוברי עברית, בין השנים תשס"ט לתשע"ה חלה ירידה בשיעורי המדווחים בחט"ב (-8%) ובחט"ע (-4%); ביסודי חלה ירידה בין תשס"ט לתשע"א (-3%) ועלייה בין תשע"א לתשע"ה (+3%). כדאי לעקוב אם העלייה בשיעורי המדווחים ביסודי בשני מגזרי השפה ובחט"ב בקרב דוברי ערבית נמשכת גם בשנים הבאות.

לוח 9: דיווחי המורים על חומרת בעיית האלימות בבית הספר בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי מגזר שפה ושלב חינוך

היגד	שלב חינוך	עברית			ערבית		
		תשס"ט	תשע"א	תשע"ה	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
בבית הספר שלך בעיית האלימות בין תלמידים היא בעיה גדולה או גדולה מאוד	יסודי	6%	3%	6%	16%	6%	11%
	חט"ב	9%	9%	1%	20%	8%	12%
	חט"ע	5%	4%	1%	15%	5%	6%
בבית הספר שלך בעיית האלימות של תלמידים כלפי מורים היא בעיה גדולה או גדולה מאוד	יסודי	1%	1%	2%	5%	3%	3%
	חט"ב	1%	1%	1%	10%	5%	7%
	חט"ע	3%	2%	1%	6%	4%	7%
בבית הספר שלך בעיית האלימות של מורים כלפי תלמידים היא בעיה גדולה או גדולה מאוד	יסודי	0%	0%	0%	3%	3%	4%
	חט"ב	0%	0%	0%	4%	2%	4%
	חט"ע	1%	1%	0%	4%	3%	5%

3.5. מניעת אלימות בבית הספר

3.5.1. תחושת מסוגלות המורים בהתמודדות עם אלימות

המורים התבקשו להשיב באיזו מידה הם מסכימים עם האמור בהיגדים הנוגעים למסוגלות להתמודד עם אלימות, על סולם בן חמש רמות, הנע מ"מאוד לא מסכים" ועד "מסכים מאוד". לצורכי הדיווח על הממצאים, סווגו המשיבים אשר ציינו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם ("מסכים" או "מסכים מאוד") כמדווחים על התרחשות מקרה האלימות בבית הספר, ושיעורם מוצג בלוחות שבתת-פרק זה. בלוח 10 יוצגו נתונים עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך.

תמצית הממצאים בלוח 10 שלהלן:

בתשע"ה, בדומה לנתונים שנאספו בשנים הקודמות, שיעורי המדווחים על **חוסר אונים בהתמודדות עם אלימות** נמוכים למדי: ביסודי (8%) מעט גבוה יותר מאשר בחט"ב ובחט"ע (6%). כמו כן, בתשע"ה שיעורי המורים המדווחים כי יש להם **כלים להתמודדות יעילה עם אלימות של תלמידים** גבוהים למדי: ביסודי ובחט"ב (85%) יותר מאשר בחט"ע (81%).

בין השנים תשס"ט לתשע"ה ניכרת תנועתיות קלה בשיעורי הדיווח על **חוסר אונים בהתמודדות עם אלימות** בכל שלבי החינוך. לעומת זאת, שיעורי המדווחים כי יש להם **כלים להתמודדות עם אלימות של תלמידים** עלו באופן ניכר בין השנים תשס"ט לתשע"ה בכל שלבי החינוך, בעיקר בחט"ב ובחט"ע (+7% ביסודי; +15% בחט"ב; +12% בחט"ע). ביסודי, העלייה נובעת כולה משינוי שחל בין השנים תשס"ט לתשע"ה. בעקבות העלייה הצטמצם הפער בין היסודי לחט"ב ולחט"ע ויש לעקוב אם מגמה זו נמשכת.

לוח 10: דיווחי המורים על תחושת מסוגלות בהתמודדות עם אלימות בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה

– לפי שלב חינוך (שיעורי המדווחים "מסכים" או "מסכים מאוד")*

היגד	שלב חינוך	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
אני מרגיש חוסר אונים בהתמודדות עם אלימות	יסודי	6%	6%	8%
	חט"ב	8%	9%	6%
	חט"ע	7%	5%	6%
יש לי את הכלים להתמודדות יעילה עם אלימות של תלמידים בבית הספר	יסודי	78%	86%	85%
	חט"ב	70%	79%	85%
	חט"ע	69%	74%	81%

* יש לשים לב להבדל בכיוויות של שני ההיגדים. בעוד שבהיגד הראשון שיעורי מדווחים גבוהים יותר פירושם מצב בעייתי יותר, בהיגד השני מדובר בכיוויות הפוכה: שיעורים גבוהים יותר משמעותם מצב רצוי יותר.

דיווחי המורים על תחושת מסוגלות בהתמודדות עם אלימות הוצגו לעיל עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך. נוסף על חלוקה זו, בלוח 11 יוצגו הנתונים גם בחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית לעומת בתי ספר דוברי ערבית).

תמצית הממצאים בלוח 11 שלהלן:

באופן כללי, וכפי שצוין לעיל בהסתכלות על נתוני כלל המורים, בתשע"ה שיעורי המדווחים על **חוסר אונים בהתמודדות עם אלימות** נמוכים (5% עד 9%) ושיעורי המדווחים כי יש להם **כלים להתמודדות יעילה עם אלימות של תלמידים** גבוהים (80% עד 87%), גם בחלוקה לפי מגזר שפה.

בתשע"ה, שיעורי המורים המדווחים על **חוסר אונים בהתמודדות עם אלימות** בקרב דוברי ערבית בחט"ב ובחט"ע (9% ו-8% בהתאמה) גבוהים יותר מאשר בקרב דוברי ערבית (5%). כמו כן, שיעורי המורים המדווחים כי יש להם **כלים להתמודדות יעילה עם אלימות של תלמידים** בקרב דוברי ערבית ביסודי גבוהים יותר מאשר בקרב דוברי ערבית (87% ו-84% בהתאמה), אבל נמוכים יותר בחט"ב (81% ו-87% בהתאמה) ובחט"ע (80% ו-82% בהתאמה).

בין השנים תשס"ט לתשע"ה, שיעורי המדווחים על **חוסר אונים בהתמודדות עם אלימות** עלו מעט ביסודי בשני מגזרי השפה (+2% בקרב דוברי ערבית ו-3% בקרב דוברי ערבית) ובחט"ב בקרב דוברי ערבית (+3%). לעומת זאת, בקרב דוברי ערבית, חלה ירידה קטנה בחט"ב (-3%) ובחט"ע (-2%); בחט"ב חלה עלייה קלה (+2%) בין השנים תשס"ט לתשע"ה וירידה (-5%) בין השנים תשע"ה לתשע"ה.

בין השנים תשס"ט לתשע"ה, העלייה בשיעורי המדווחים כי יש להם **כלים להתמודדות יעילה עם אלימות** בבתי ספר יסודיים הייתה גדולה יותר בקרב דוברי ערבית (+10%) מאשר בקרב דוברי ערבית (+5%). בחט"ב ניכרת עלייה זהה בשני מגזרי השפה, אך בקרב דוברי ערבית היא חלה כולה בין השנים תשס"ט לתשע"ה. בחט"ע, העלייה גדולה יותר בקרב דוברי ערבית (+14%) מאשר בקרב דוברי ערבית (+5%); בקרב דוברי ערבית אף חלה ירידה קלה בין השנים תשע"ה לתשע"ה (-3%). הבדל זה בחט"ע צמצם את הפער בין מגזרי השפה שהיה קיים בשנים הקודמות, כדאי להמשיך ולעקוב אם המצב יתייצב בעתיד.

לוח 11: דיווחי המורים על תחושת מסוגלות בהתמודדות עם אלימות בשנים תשס"ט, תשע"ה ותשע"ה – לפי מגזר שפה ושלב חינוך (שיעורי המדווחים "מסכים" או "מסכים מאוד")*

היגד	שלב חינוך	עברית			ערבית		
		תשס"ט	תשע"ה	תשע"ה	תשס"ט	תשע"ה	תשע"ה
אני מרגיש חוסר אונים בהתמודדות עם אלימות	יסודי	6%	8%	6%	6%	9%	
	חט"ב	8%	5%	10%	7%	9%	
	חט"ע	7%	5%	5%	8%	8%	
יש לי את הכלים להתמודדות יעילה עם אלימות של תלמידים בבית הספר	יסודי	79%	84%	85%	89%	87%	
	חט"ב	71%	87%	77%	82%	81%	
	חט"ע	68%	82%	71%	83%	80%	

* יש לשים לב להבדל בכיווניות של שני ההיגדים. בעוד שבהיגד הראשון שיעורי מדווחים גבוהים יותר פירושם מצב בעייתי יותר, בהיגד השני מדובר בכיווניות הפוכה: שיעורים גבוהים יותר משמעותם מצב רצוי יותר.

3.5.2. מאמצי המורים למניעת אלימות בבית הספר

בהמשך לדיווחי המורים על תחושת המסוגלות שלהם להתמודד ביעילות עם אלימות בבית הספר, שהוצגו בתת הפרק הקודם, יוצגו בתת-פרק זה דיווחים על מאמצי המורים למנוע אלימות באופן מעשי.

המדד המסכם: מאמצי המורים למניעת אלימות בבית הספר. ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם:

"רוב המורים בבית הספר מצליחים לטפל היטב בתלמידים שעושים צרות".

"כשתלמידים מתלוננים שמישהו פגע בהם, רוב המורים עוזרים להם".

"בבית הספר יש כללים ברורים נגד אלימות".

"אני מרגיש שבבית הספר שלי עושים מאמצים גדולים כדי למנוע אלימות".

"רוב המורים בבית הספר שלי מעדיפים לא להתעלם מהתנהגות אלימה של תלמידים שאינם באחריותם הישירה".*

* היגד זה נוסח מחדש לצורך הדיווח, כך שערך גבוה יותר משקף מאמצים גדולים יותר למניעת אלימות בבית הספר. הנוסח המקורי של ההיגד: "רוב המורים בבית הספר שלי מעדיפים להתעלם מהתנהגות אלימה של תלמידים שאינם באחריותם הישירה".

להסבר כיצד חושבו המדדים המסכמים – ר' סרק ההקדמה

בלוח 12 יוצגו נתונים עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך.

תמצית הממצאים בלוח 12 שלהלן:

באופן כללי, בדומה לנתונים שנאספו בשנים הקודמות, שיעורי המדווחים על **מאמצים למניעת אלימות בבית הספר** בתשע"ה גבוהים למדי (85% עד 87%). בין השנים תשס"ט לתשע"ה, ניתן להבחין במגמת עלייה בשיעורי המדווחים על מאמצים למניעת אלימות בחט"ב (+5%) ובחט"ע (+7%). בחט"ב שיעורי הדיווח עלו בעיקר בין השנים תשס"ט לתשע"א (+4%) ובחט"ע בין השנים תשע"א לתשע"ה (+5%). בבתי הספר היסודיים ניכרת יציבות בין השנים, כך שבתשע"ה הפער בין שיעורי הדיווח ביסודי (87%) לחט"ב ולחט"ע (85%) קטן לעומת השנים הקודמות. לפיכך, יש לעקוב אם מגמת צמצום הפערים בין שלבי החינוך נמשכת בשנים הבאות.

לוח 12: דיווחי המורים על מאמצים למניעת אלימות בבית הספר בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה –

לפי שלב חינוך (מוצע שיעורי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם)

מדד מסכם	שלב חינוך	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
מאמצי המורים למניעת אלימות	יסודי	87%	88%	87%
	חט"ב	80%	84%	85%
	חט"ע	78%	80%	85%

דיווחי המורים על מאמצים למניעת אלימות בבית הספר הוצגו לעיל עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך. נוסף על חלוקה זו, בלוח 13 יוצגו הנתונים גם בחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית לעומת בתי ספר דוברי ערבית).

תמצית הממצאים בלוח 13 שלהלן:

באופן כללי, וכפי שצוין לעיל בהסתכלות על נתוני כלל המורים, שיעורי המדווחים על **מאמצים למניעת אלימות בבית הספר** בתשע"ה גבוהים למדי (80% עד 88%), גם בחלוקה לפי מגזר שפה. שיעורי המדווחים בבתי ספר דוברי עברית (86% עד 88%) גבוהים מעט יותר מאשר בבתי ספר דוברי ערבית (80% עד 86%). הפער בולט בעיקר בחט"ע (דוברי עברית – 87%; דוברי ערבית – 80%).

בין השנים תשס"ט לתשע"ה, בניגוד לבתי ספר יסודיים דוברי עברית, בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית חלה עלייה (+7%) בשיעורי הדיווח. בחטיבות הביניים, בקרב דוברי ערבית ניכרת עלייה (+8%) גדולה יותר מאשר בקרב דוברי עברית (+3%), רובה ככולה בין השנים תשס"ט ותשע"א. ביסודי ובחט"ב הפער בין מגזרי השפה בתשע"ה קטן מהפער בשנים הקודמות, בשל העלייה בשיעורי הדיווח בבתי ספר דוברי ערבית. לפיכך, יש לעקוב אם מגמת צמצום הפערים בין מגזרי השפה בשלבי חינוך אלה נמשכת בשנים הבאות. בחטיבות העליונות, ניכרת עלייה דומה בשני מגזרי השפה (דוברי עברית – 8%; דוברי ערבית – 6%).

לוח 13: דיווחי המורים על מאמצים למניעת אלימות בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי מגזר שפה ושלב חינוך (ממוצע שיעורי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם)

ערבית			עברית			שלב חינוך	מדד מסכם
תשע"ה	תשע"א	תשס"ט	תשע"ה	תשע"א	תשס"ט		
86%	85%	79%	88%	89%	90%	יסודי	מאמצי המורים למניעת אלימות
82%	81%	74%	86%	85%	83%	חט"ב	
80%	76%	74%	87%	82%	79%	חט"ע	

3.5.3. יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות

בהמשך לדיווחי המורים על המאמצים למנוע אלימות שהוצגו בתת הפרק הקודם, יוצגו בתת-פרק זה דיווחים על יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות, כגון גיבוי מצד הנהלת בית הספר ומתן תמיכה והדרכה למורים בהתמודדות עם אלימות.

המדד המסכם: יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות. ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם:

"המנהל נותן גיבוי למורים המגיבים בתקיפות על אלימות".

"כשאני נתקל בקושי בהתמודדות עם אלימות, אני מרגיש שאני מקבל את התמיכה וההדרכה שאני זקוק להם".

"הנהלת בית הספר פועלת לחשיפה ולדיון רציני באלימות בבית הספר (אינה מסכימה "לטאטא מתחת לשטיח")".

"האכיפה של כללי המשמעת בבית הספר היא עקבית".

"כללי ההתנהגות בבית הספר צודקים והוגנים".

להסבר כיצד חושבו המדדים המסכמים – ר' סרק ההקדמה

בלוח 14 יוצגו נתונים עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך.

תמצית הממצאים בלוח 14 שלהלן:

באופן כללי, בדומה לנתונים שנאספו בשנים הקודמות, שיעורי המדווחים על **יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות** בתשע"ה גבוהים למדי (88% עד 90%). בין השנים תשס"ט לתשע"ה, ניתן להבחין במגמת עלייה בשיעורי המדווחים בחט"ב (+5%) ובחט"ע (+3%). בחט"ע חלה ירידה קלה בין השנים תשס"ט לתשע"א (-2%) ועלייה בין השנים תשע"א לתשע"ה (+5%). בבתי ספר יסודיים ניכרת יציבות, כך שבתשע"ה הפער בין יסודי (89%) לחט"ב (90%) וחט"ע (88%) הצטמצם.

לוח 14: דיווחי המורים על יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי שלב חינוך (ממוצע שיעורי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם)

מדד מסכם	שלב חינוך	תשס"ט	תשע"א	תשע"ה
יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות	יסודי	89%	89%	89%
	חט"ב	85%	87%	90%
	חט"ע	85%	83%	88%

דיווחי המורים על יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות הוצגו לעיל עבור כלל המורים, בחלוקה לפי שלבי חינוך. נוסף על חלוקה זו, בלוח 15 יוצגו הנתונים גם בחלוקה לפי מגזר שפה (בתי ספר דוברי עברית לעומת בתי ספר דוברי ערבית).

תמצית הממצאים בלוח 15 שלהלן:

באופן כללי, וכפי שצוין לעיל בהסתכלות על נתוני כלל המורים, שיעורי המדווחים על יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות בתשע"ה גבוהים למדי (86% עד 91%), גם בחלוקה לפי מגזר שפה. לצד זאת, שיעור המורים המדווחים על יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות בחטיבות ביניים דוברות עברית (91%) גבוה יותר מאשר בחטיבות ביניים דוברות ערבית (86%).

בין השנים תשס"ט לתשע"ה, בניגוד לבתי ספר דוברי עברית, ניכרת עלייה בשיעורי המדווחים בקרב דוברי ערבית (יסודי – 5%+; חט"ב – 8%+; חט"ע – 7%+). בשל עלייה זו בקרב בתי ספר דוברי ערבית, הפער בין מגזרי השפה בתשע"ה קטן מהפער בשנים הקודמות. יש לעקוב אם בשנים הבאות מגמת צמצום הפערים בין מגזרי השפה תתייצב ביסודי ובחט"ע ותימשך בחט"ב.

לוח 15: דיווחי המורים על יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות בשנים תשס"ט, תשע"א ותשע"ה – לפי מגזר שפה ושלב חינוך (ממוצע שיעורי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם)

ערבית			עברית			שלב חינוך	מדד מסכם
תשע"ה	תשע"א	תשס"ט	תשע"ה	תשע"א	תשס"ט		
89%	82%	84%	89%	91%	91%	יישום מדיניות בית ספרית בנושא מניעת אלימות	
86%	79%	78%	91%	90%	88%		
87%	80%	80%	88%	84%	86%		

4. סיכום כללי

בדו"ח זה מוצגים ממצאי מחקר ניטור אלימות שערכה ראמ"ה בשנים תשע"ה, תשע"א ותשס"ט, בקרב מדגם ארצי מייצג של מורים בבתי ספר יסודיים, בחטיבות ביניים ובחטיבות עליונות. השאלונים התמקדו בתופעות של אלימות, בתחושות מוגנות ובקיומם של מאפיינים ארגוניים שיש בהם לתרום למיגור אלימות ולטיפול בה. חשוב לציין כי אין מדובר בנתונים אובייקטיביים על אירועים שהתרחשו בפועל, אלא על דיווחים סובייקטיביים, אשר קיים בהם רכיב של פרשנות באשר לנושאים שעל הפרק.

להלן סיכום הממצאים המרכזיים במחקר.

א. תמונת מצב כללית ולפי שלב חינוך (יסודי, חט"ב וחט"ע)

ככלל, נרשמו בתשע"ה שיעורי דיווח נמוכים יחסית של המורים על היבטים שונים של אלימות (רובם מתחת ל-10%) ושיעורי דיווח גבוהים יחסית בנושאים המתייחסים לתחושת מוגנות בבית הספר ולמניעת אלימות בבית הספר³ (כולם מעל 81% ורובם מעל 85%). עם זאת יש לציין כי אלימות מילולית מצד תלמידים (9% עד 18%) נפוצה יותר בהשוואה לשיעורי המדווחים על היבטים אחרים של קורבנות לאלימות ועל התרחשות מקרי אלימות בבית הספר.

בהשוואת דיווחי המורים בין תשס"ט לתשע"ה, ניכרת יציבות או מגמת שיפור כמעט בכל הנושאים. הממצאים הבולטים הם שיפור באלימות מילולית בחט"ע (-10%) ושיפור בוונדליזם בחט"ב (-10%) ובחט"ע (-7%). כמו כן, חלה עלייה בשיעורי המורים המדווחים כי יש להם כלים להתמודדות יעילה עם אלימות של תלמידים (+7% עד +15% בשלבי החינוך השונים). לצד זאת נרשמה עלייה קלה (+3%) בשיעורי הדיווח על אלימות מילולית מצד הורים ביסודי. ביתר הנושאים נרשמות בין השנים תשס"ט לתשע"ה יציבות או מגמת שיפור קלה או בינונית.

ככלל, שיעורי הדיווח בתשע"ה דומים למדי בשלושת שלבי החינוך, פרט לשלושה נושאים שבהם שיעורי הדיווח בחט"ע נמוכים יותר בהשוואה לחט"ב וליסודי: אלימות מילולית של תלמידים (9% בחט"ע לעומת 14% ביסודי ו-18% בחט"ב), מעורבות בקטטות (2% בחט"ע לעומת 8% ביסודי ו-7% בחט"ב), והערכות בדבר חומרת בעיית האלימות בין תלמידים בבית הספר (3% בחט"ע לעומת 8% ביסודי, ו-5% בחט"ב). לעומת זאת, שיעורי הדיווח על ונדליזם נמוכים יותר ביסודי (3% לעומת 6% בחט"ב ו-7% בחט"ע).

בין השנים תשס"ט לתשע"ה, נמצא שיפור במצב האלימות בעיקר בחט"ב ובחט"ע ואילו ביסודי ברוב הנושאים נרשמה יציבות. עם זאת, יש לציין כי בחלק ניכר מהנושאים שחל בהם שיפור בחט"ב ובחט"ע, המצב ביסודי היה מלכתחילה טוב יותר בתשס"ט, כך שהשיפור בחט"ב ובחט"ע הביא לצמצום הפערים בין שלבי החינוך. יש להמשיך לעקוב אחר הנתונים כדי לראות האם מגמת צמצום הפערים בין שלבי החינוך בנושאים אלו נמשכת גם בשנים הבאות.

³ בהיגד "אני מרגיש חוסר אונים בהתמודדות עם אלימות", שערכים גבוהים בו משקפים משמעות שלילית, נרשמו שיעורי דיווח נמוכים (6% עד 8%)

ב. תמונת מצב לפי מגזר שפה (דוברי ערבית ודוברי עברית)

ככלל, במרבית הנושאים שיעורי הדיווח מצביעים על **תמונה חיובית יותר בקרב מורים בבתי"ס דוברי עברית לעומת בתי"ס דוברי ערבית**. עם זאת, ביסודי ובחט"ב שיעורי המדווחים על קורבנות לאלימות מילולית מצד תלמידים ומצד הורים בקרב דוברי עברית גבוהים יותר מאשר בקרב דוברי ערבית (מצד תלמידים: 18% לעומת 6% ביסודי ו-21% לעומת 11% בחט"ב בהתאמה; מצד הורים: 7% לעומת 3% ביסודי ו-5% לעומת 2% בחט"ב בהתאמה).

בין השנים תשס"ט לתשע"ה **ניכרת מגמת צמצום פערים בין שני מגזרי השפה**. ברוב המקרים, **השתפר מצב האלימות בקרב דוברי ערבית יותר מאשר בקרב דוברי עברית**. עם זאת, בשני נושאים נרשם בחט"ע שיפור גדול דווקא בקרב דוברי עברית: בנושא של קורבנות לאלימות מילולית מצד התלמידים (שיפור של 11% לעומת שיפור של 2% בלבד בקרב דוברי ערבית) ובדיווחי המורים כי יש להם כלים להתמודדות יעילה עם אלימות של תלמידים (שיפור של 14% לעומת שיפור של 5% בלבד בקרב דוברי ערבית). יש להמשיך לעקוב אחר הנתונים כדי לראות האם המגמה נמשכת גם בשנים הבאות.